

- מן הפרשה
- מן המדרש
- הלכה

מאורות השבת

שע"י המכון התורני ירושלים

ראה - תשפ"ו | גליון 226 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

מן הפרשה

התבוננות במעשי הגדולים

אין לי את הכוחות של רבי אלעזר בן חסמא, לא את הצדקות של הלל, ולא את הקדושה של יוסף הצדיק! וכי ניתן לדרוש ממני להיות בדרגתם של ענקים כאלו?

אך מהגמרא אנחנו לומדים, שאין זה תירוץ! "ראה אנכי", אם ילוד אשה אחד, שגם הוא בשר ודם וגם לו היה יצר הרע, ובכל זאת התגבר על טרדותיו ולמד תורה, אות הוא שילוד אשה, כל אחד, יכול לעמוד בזה, וזה מחייב את כל הבאים אחריו ללמוד תורה! אין להם שום פתחון פה! ואף אנו, בדורינו, מוטל עלינו להתבונן על הגדולים שבדורנו, ולהדמות להם, גם היו בשר ודם, גם היו "יחידים", וכשאנו רואים את מפעלותיהם, עלינו לדעת שזה שייך גם אלינו, יתבעו זאת גם מאיתנו! בידינו הדבר! מדוע מסר הלל את נפשו על לימוד התורה? מפני שהוא הבין בשכלו את גודל הענין של לימוד התורה ולכן מסר את נפשו על כך. והנה, כל אדם בחייו מוסר את נפשו על כל מיני דברים, הוא מוותר על בריאות גופו למען הדברים שהוא מחשיב אותם. אדם שהכסף חשוב בעיניו - מוסר את נפשו למען הכסף, אינו אוכל, אינו ישן, ונוסע עד סוף העולם ובלבד לעשות כסף. אדם שמחשיב את הכבוד - מוסר את נפשו עבור הכבוד. הלל הזקן הבין את גודל ענין לימוד תורתנו הקדושה, ולכן מסר את נפשו על זה.

וממילא, נדרש זאת גם מאיתנו, גם מאיתנו תובעים להכיר שהענין החשוב ביותר בעולם הוא לימוד התורה, וכמו שאמרו בירושלמי (פאה פ"א ה"א): "כל חפצין לא ישוו בה" - אפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. אנו אומרים זאת כל יום - 'ותלמוד תורה כנגד כולם'. אם אך נכיר את גודל ערכה של התורה, נקל יהיה בידינו למסור את הנפש, להתגבר על שאר טרדות של יצר הרע ועשירות, ולהגיע לדרגות גבוהות בתורה.

עד היכן מגיע כוחו של היחיד?

הפכו את המצב למצב של "רבים", ועלינו ללמוד מהם. אין להשתמש בטענה 'הוא היה גדול, אבל מי אני', בב"ד של מעלה דורשים מכל אחד להיות כיוסף הצדיק, כהלל וכו"א בן חרסום. "ראה אנכי", אם היה ילוד אשה שזכה, נוכל אף אנחנו ללמוד ממעשיו ולזכות כמוהו.

(יראה ודעת - רבי יהודה זאב סגל)

'אין הדבר תלוי אלא בי'

ובאותה שעה יש לו קצת התעוררות. אין לאדם לחשוב שבזה הוא מוכן כבר ליום הדין. 'אם אין אני לי, אם אני לא אמשיך לעורר את עצמי - מי לי!' זוהי הכוונה ב"ראה" [בלשון יחיד], שהאדם צריך לדעת לעצמו: 'אין הדבר תלוי אלא בי', אני בעצמי צריך לעבוד, ולא די בלימוד סתם בספר מוסר, עלי ללמוד את זה בהתפעלות, בהתבוננות ובהתרגשות, עלי ללמוד בריתחה, להרבות בעבודה עצמית, ואז זה עושה רושם.

(יראה ודעת - רבי יהודה זאב סגל)

"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (דברים יא, כו).

פירש ב"אור החיים": 'עוד ירצה במאמר "ראה אנכי", על דרך אמרם ז"ל יכול אדם לעשות עצמו כמשה רבינו, והוא מה שהעירם, כי אליו יראו, להדמות אליו, כל הבא ליקרב לעבודת הקודש עבודת ה'.

משה רבינו אומר לישראל: "ראה אנכי" הסתכל עלי, הסתכל על משה רבינו, משה רבינו היה ג"כ ילוד אשה, בשר ודם, אבל היה משה רבינו. וכל אדם יכול להיות צדיק כמשה רבינו. עלינו להסתכל על משה רבינו ולדמות את עצמנו אליו.

הגמרא במסכת יומא (לה, ב) אומרת: 'הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים'. כאשר אדם עני מגיע לבית דין של מעלה, ושם הוא נשאל - 'מפני מה לא עסקת בתורה?' והוא עונה - 'עני הייתי וטרוד במזונות', אומרים לו: 'כלום עני היית יותר מהלל?' גם הלל היה עני והוא למד תורה במסירות נפש! מי היה הלל? היה תנא, אחד ממוסרי התורה.

הגמרא ממשיכה - כאשר עשיר מגיע לבית דין של מעלה, אומרים לו: 'מפני מה לא עסקת בתורה?' והוא עונה: 'עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי'. ועל זה עונים לו: 'כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר?' רבי אלעזר בן חרסום היה אף הוא עשיר, ובכל זאת לא שם לבו לממונו ועסק בתורה. רבי אלעזר בן חרסום היה ג"כ תנא.

וכאשר מגיע בעל עבירות לפני בית דין של מעלה, נשאל גם הוא 'מפני מה לא עסקת בתורה'. וכאשר הוא עונה על זה: 'טרוד הייתי ביצרי', אומרים לו: 'יוסף'.

לכאורה קשה להבין את טענות הבית דין של מעלה. וכי אפשר להביא ראיה לכל אדם מהלל? הלל הלא היה הלל! רבי אלעזר בן חרסום היה תנא! יוסף היה יוסף הצדיק! ואילו אני, מה אני? אני הנני יהודי פשוט,

יש לזה רמז בפסוק, הפסוק מתחיל בלשון יחיד - "ראה", וממשיך בלשון רבים - נותן "לפניכם", ללמדנו, שמהיחיד, אם ישקיע את כוחותיו ויעשה כל שביכולתו, יכולים להתהוות 'רבים'.

ראינו כמה מגדולי ישראל, שכמעט שלא היו במקומם שומרי תורה, מצב של 'יחיד', וע"י שהרגישו אחריות לכל הדור ופעלו בכל כוחם,

רמז נוסף אפשר למצוא בשינוי הלשון מיחיד לרבים, ואף ממנו נלמד כיצד יוכל היחיד לגדול ולצמוח לאדם גדול. רבינו יונה (שערי תשובה ב, כו) אומר על המשנה באבות (א, יד): 'הלל אומר, אם אין אני לי מי לי, שהכוונה היא, שאם אדם לא יעורר את עצמו - אין מי שיעורר אותו! אדם שומע מוסר ואמנם מתעורר מכך, אבל לאחר מכן בא היצר הרע ומעביר את דברי המוסר מלבבו, לוקח ממנו את ההתעוררות. לכן אין לאדם להיות מרוצה מעצמו כאשר לומד קצת מוסר, או שומע הספד

כפי הכנתו של אדם כן זכייתו

"רֵאָה אֲנוּכִי נֹתֵן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" (דברים יא, כו).

כבר דקדקו המפרשים בחילוף לשון הפסוק, שפתח בלשון יחיד "ראה" וסיים בלשון רבים "לפניכם".

ובבעל הטורים פירש לפי הפשט, שהוא אומר לפני כל יחיד ויחיד, "ראה" אנוכי נותן לפני כולכם את הברכה וגו'. וראה שם שפירש בעוד כמה דרכים, וכן בשאר מפרשי התורה עמדו בזה ופירשו בכמה דרכים להורות רמזים ועניינים ולשון לימודים בלשונה של תורה.

ובשם הרה"ק השרף מקאצק זצ"ל מובא לפרש הענין על דרך המבואר בספרי קדמונים שהקב"ה נתן את התורה לכללות בני ישראל בשוה, והשינוי בערך השגתה והבנתה תלוי במקבלים, שכפי ההכנה וההתבוננות של כל יחיד ויחיד ולפי ערך יגיעתו והתמדתו, כך הוא זוכה לקבל את התורה. וזהו כוונת המאמר, שלכל אחד ואחד הוא אומר "ראה" באותה ראייה שרק אתה משיג וזוכה כפי כוחך והשגתך, באותה תורה אשר "אנוכי נותן לפניכם" לפני כללות ישראל.

ויסוד זה שהשגת הקדושה תשתנה אצל המקבלים כל אחד לפי השגתו, כבר כתב הגאון רבי עזריה פיגו זצ"ל בעל "גידולי תרומה" בספר הדרוש שלו "בינה לעיתים" (דרוש לו), ופירש בו את הפסוק האמור באחרית הימים "כִּי מְלֶאכֶה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת ה' כְּמִים לַיָּם מְכֹסִים" (ישעיה יא, ט), שהכוונה בדמיון זה, כי הנה כאשר נתבונן על פני הים הרי הוא נראה כשטח ישר שהכל שוה בו ואין בו שום שינוי, אמנם אם נגשש בו במקל להתבונן בעומקו, הרי נמצא בו שינויים וחילופים ממקום למקום, במקום אחד ימצאו מים רבים ובמקום אחר אין בו

כי אם מים מעטים, וזהו מצד החילוף שבקרקעית הים, כי במקום שהוא עמוק ושפל מאוד שם ירבו מימיו, ואילו במקום שהיא מגבהת ועולה יהיו מימיו מועטים. וזהו כוונת המאמר, כי על האופן הזה תימלא הארץ דעת ה' והשפעת חכמתו, שלא יקבלו כולם את החכמה והדעת בשוה, אלא יהיה כעין מה שהמים מכסים לים, כי מי שהוא נמוך ושפל רוח הוא יימלא בשיעור רב ממימי החכמה. ואשר גבה לבו ועלה למעלה הרי לא נשאר בו מקום פנוי להחזיק החכמה כי אם מעט מזער, ונמצאת נפשו ריקה מטיב הידיעה. הרי שהגם שהנתינה היא לכולם בשוה, אבל לא יוכל המקבל להכיל אלא רק כפי הכנתו.

ובאמת שיסוד זה מפורש כבר בדברי חז"ל במדרש (שמו"ר כט א) שפירשו הכתוב בתהלים (כט, ד) "קוֹל ה' בִּפְתָח", ודרש רבי לוי, אילו היה כתוב 'קוֹל ה' בכוחו' לא היה העולם יכול לעמוד, אלא "קוֹל ה' בכח" בכח של כל אחד ואחד, הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן, הרי מפורש, שהקב"ה לבדו נתן את התורה לכל כללות ישראל בשוה, רק קבלת ההשפעה השתנתה לפי כוחם של המקבלים, שכל איש ואיש לפי מדרגתו ומעלתו וכפי הכנתו והתקדשותו כך זכה לקבלה.

הרי לנו העצה היעוצה לכל החפץ לזכות ולקבל את אור התורה הק', אם כן איפוא זאת יעשה, שיכין את נפשו ואת לבו ויעורר בהם רצון ותשוקה לקבל את התורה, ועל ידי ההכנה הראויה יזכה להשיג ולקבל וימצא כדי מדתו. (משחת שמן - רבי חיים שאול קויפמאן)

גודל זכות המביא את חבירו לעבודת ה'

אלא על מה שכל העולם היו נגדו.

ושמעתי לפרש (בשם אחד מגדולי ארץ ישראל), שהתורה קראתו בשם זה כדי להורות לנו את יסוד ושורש הצלחתו להשפיע על כל העולם ולקרבם אל ה'. שהצלחה זו היתה מכח היותו "אברהם העברי", דהיינו שהיתה לו ידיעה ברורה באמיתות הבורא, והיה חזק כל כך באמונתו ואיתן בדעתו, עד שלא היה מושפע כלל מדעת כל אנשי העולם, שהכחישו את האמונה בבורא עולם. ומכח אמונה ברורה כזו, הצליח להשפיע על העולם ולקרב אנשים לידיעת הבורא. ואדרבה בזה שהוצרך ללחום נגד דעות כוזבות, התחזק יותר באמונתו ושיטתו, והיה יכול להשפיע יותר ולקרב את הבריות אל הקב"ה.

ולכן כל הרוצה לזכות להשפיע על אחרים ולרוממם למדרגות גבוהות בעבודת ה', צריך לדעת שכפי מה שהוא חזק בעצמו, כן יוכל גם להשפיע על האחרים בעבודת השי"ת.

וראו לאדם להתחזק בענין זה לחזק אחרים בעבודת ה' ולהשפיע עליהם, שבזה יהיה ממזכי הרבים, ובפרט בתקופה זו של ימי האלול. וכמו ששמעתי ממו"ר רבי יעקב יצחק רודערמאן זצ"ל, שהיה אומר בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל שיש עצה לאדם לזכות בימי הדין, והיא שיהיה עוסק בצרכי הרבים, והיינו שיראה לעשות איזה דבר שעוזר לציבור. וכשהאדם משפיע על אחרים ומחזקם בעניני תורה ויראת שמים, אין לך עזרה גדולה מזו, ויהיה לו מזה זכות גדולה ליום הדין.

ויש להביא סמוכים לדברי מרן האור ישראל, ממה שכתב בספר חסידים (אות קפ"ז) "כי יש אדם שאינו חי אלא בשביל אחרים שנהנים ממנו", הרי שלפעמים יש אנשים שבזכות עצמם אינם ראויים לחיות, אבל מצד מה שהרבים צריכים לו הם זוכים לחיים.

ואם נשתדל להיות עזר לרבים, ובפרט בזיכוי הרבים בעניני רוחניות, נזכה להכתב בספרם של צדיקים גמורים. (עץ החיים - רבי חיים מינץ)

"כִּי יִסִּיתֶךָ אַחֶיךָ בֶּן אִמְךָ אוּ בִנְךָ אוּ בִתְךָ אוּ אֵשֶׁת חִיקֶךָ אוּ רֵעֶךָ אֲשֶׁר כִּנְפֶשְׁךָ בִּסְתֶר לֵאמֹר נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתָּ אֹתָהּ וְאַבְרָהָם" (דברים יג, ז).

הנה האיסור להסית את חבירו לעשות דבר רע הוא מן העבירות החמורות, ואין זה דוקא כשמסיתו לעבוד עבודה זרה, אלא הלאו של מסית שייך אף לענין שאר עבירות, וכמו שפסק מרן רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח ח"א סי' צ"ט), ורק שהחיוב מיתה אינו עד שיסית לעבוד עבודה זרה.

והביא מרן זצ"ל שם ראייה מהא דאיתא בסנהדרין (כט, א), 'מנין שאין טוענין למסית, מנחש הקדמוני דא"ר שמלאי הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען', הרי שלנחש היה דין מסית, אע"פ שהסית על חטא של אכילה מעץ הדעת, ולא על חטא של עבודה זרה.

וכיון שמדה טובה מרובה ממדת פורענות, יש ללמוד מכאן את גודל זכותו ושכרו של מי שמביא את חבירו לעשות דבר טוב ולקיים מצוה, ויש להתעורר מפרשה זו על חשיבות הענין לחזק את זולתו בקיום המצוות.

והנה העצה לאדם שיהיה בכוחו להשפיע על אחרים ולעודדם לעבוד את השי"ת היא, שהוא עצמו יהיה חזק בענין זה, והיינו שיכיר בברירות את החשיבות והחביבות של עבודת ה' ואז יצליח לעורר גם את זולתו לעבוד את השי"ת.

וכמו ששמעתי לפרש מה שמצינו באברהם אבינו שהתורה קראתו "לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי" (לך לך יד, יג), ופירשו חז"ל (ב"ר מב, ח) 'כל העולם כולו מעבר אחד והוא בעבר אחר', שלכאורה אינו מובן מדוע קראתו התורה בשם זה, הרי עיקר מעלתו היתה במה שהצליח לקרב את העולם לעבודת ה', על ידי שפירסם את שמו ית' בעולם ואת החיוב לעובדו. ואם כן היה נראה יותר שתקרא לו התורה כמו שקראו הנביא (ישעיה מא, ח) "אַבְרָהָם אֲהַבִּי", ולמה נקרא "העברי", שאין שם זה מורה

מדרש רבה ראה ד, ד

דבר אחר, [דרשה אחרת] בפסוק לעיל **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, שצריך להבין מפני מה כפל לשונו לומר 'שמור תשמרון', אלא שיש לדרשו כאילו נאמר 'תשמרון', שעל ידי שתשמרו את אשר אתם צריכים לשמור, אזי גם ה' ישמור את נפשכם. וכך אמר **בר קפרא**, מצאנו בכתובים שהנפש של האדם, והתורה ומצוותיה, נמשלו בנר. הנפש נמשלה לנר, דכתיב **"נר ה' נְשִׁמַת אָדָם"** (משלי כ, כז) [נשמת האדם קרויה נר ה']. והתורה והמצוות נמשלו לנרות, דכתיב **"כי נר מצוה ותורה אור"** (שם ו, כג). וכך אמר לו הקדוש ברוך הוא לאדם הזה, נרי נמסר בידך וביכולתך להאירו ולהחשיכו, ונר נמצא בידי וביכולתי להאירו ולהחשיכו. כלומר **"נרי בידך"** - זו התורה שנתנה ה' לאדם כדי לקיימה ולשומרה. **"ונר בידך"** - זו הנפש של האדם השמורה ומופקדת בידי של ה'. וכך אמר הקב"ה לאדם, **אם שמרת את נרי** - את התורה ומצוותיה, לעסוק בהם שלא יכבו, אף **אני משמר את נרך** - את נפשך, שלא תכבה ותמות. ואמנם, **אם כבית את נרי** - אם התרשלת בעסק התורה ומצוותיה ולא שמרתם כראוי, אזי אף אני **מכבה את נרך** ותמות טרם זמנך. ומניין שתלה ה' את שמירת הנפש בשמירת התורה דכתיב באזוהרה על שכחת התורה **"רק השְׁמֹר לךּ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ"** (דברים ד, ט), וקשה, למה נאמר בכפל לשון 'השמר לך ושמור נפשך', אלא כוונת הכתוב 'השמר לך' מלשכוח את הדברים אשר ראו עיניך, ובכך שתשמור את נפשך. ומכלל זה יש ללמוד, שאם לא ישמור האדם את התורה ומצוותיה, גם ה' לא ישמור על נפשו. ומסיים המדרש: [בודאי] זה גם מה שנאמר כאן לשון כפול **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, לדרוש, שרק כאשר 'שמר' את מצוות התורה, אזי 'תשמרון' - תישמר נפשכם, שישמרנה ה' מן המיתה.

דבר אחר, אמר רבי שמעון, למה הדבר דומה, לשני בני אדם אחד היה לו כרם בגליל ואחד וכו'. כך אמר הקדוש ברוך הוא לאדם, תורתי בידך ונפשך בידי, אם שמרת את שלי אני משמר את שלך, אם אבדת את שלי, אני מאבד את שלך. הוי **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**.

דבר אחר, אמר רבי יהודה בר סימא, אם שמרת מאתים וארבעים ושמונה וכו' עד נשברה.

דבר אחר, מהו **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, אמר הקדוש ברוך הוא, אם שמרתם דברי תורה, אני משמר אתכם מן המזיקין. אמר רבי אבא בר זעירא, אין בית רבוע בחללו של עולם שאין בו כמה אלפים מזיקין, וכל אחד פורמא נתונה בפניו שלא יביט באדם ויזיק, ובשעה ששונותיו של אדם גורמין, מעביר פורמא מפניו והוא מסתכל בו ומזיקו, מנין, שנאמר **"פדה בשלום נפשי מקרב לי"** וגו' (תהלים נה, ט), אימתי, **"כי ברבים היו עמדי"**, ומי הם, אלו המלאכים שהם משמרין את האדם.

אמר רבי יהושע בן לוי, איקוניא מהלכת לפני האדם והכרוזות כורזין לפניו, ומה הן אומרים, תנו מקום לאיקונין של הקדוש ברוך הוא, ראה

דבר אחר [אופן אחר] לבאור כפל הלשון בפסוק **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, ודרשו כאילו נאמר 'תשמרון', וכדלהלן. ויתבאר הכתוב בדרך משל: אמר רבי שמעון, למה הדבר דומה, לשני בני אדם שהיו להם שני כרמים, אחד מהם היה דר בגליל והיה לו כרם בגליל, ואחד מהם היה דר ביהודה וכו'. לימים נפגשו זה עם זה, ואמר האחד לחבירו, אתה תשמור את כרמי הנמצא במחוז מגוריי, ואני אשמור את כרמי הנמצא במחוז מגורי, ואילו לא תטפל בכרמי כראוי ויאבד כרמי, אף אני אהיה רשאי לאבד את כרמי. והנמשל הוא כך, אמר הקדוש ברוך הוא לאדם, תורתי מסורה בידך לשומרה שלא תאבד, וכן נפשך מופקדת בידי לשומרה מכל רע. אם שמרת את שלי - את תורתי המסורה לך לקיימה ולשומרה, אף אני משמר את שלך - את נפשך המופקדת בידי. ואמנם אם אבדת את שלי ולא שמרת תורתי כראוי, אזי אף אני מאבד את שלך ותמות טרם זמנך. ומסיים המדרש: הוי [בודאי] זהו ביאור כפל הלשון **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, ונדרש כאילו נאמר 'תשמרון', כלומר, רק כאשר 'שמר' את מצוות התורה, אזי 'תשמרון' - תישמר נפשכם, שה' ישמרנה מן המיתה.

דבר אחר [אופן אחר] לביאור כפל הלשון **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, ודרשו כאילו נאמר 'תשמרון' כדלהלן: אמר רבי יהודה בר סימא, כך אמר הקב"ה לאדם, מאתים ארבעים ושמונה אברים יש בך, ומאתים ארבעים ושמונה מצוות עשה יש בתורה, אם שמרת את מאתים וארבעים ושמונה המצוות שבתורה, אף אני שומר את מאתים ארבעים ושמונה האיברים שבגופך וכו' [המשך המאמר] עד סופו, בתיבת **"נשברה"**. שנאמר על הצדיק השומר את מצוות התורה **"שְׁמֹר כָּל עֲצָמוֹתָיו אֶחָת מִהֶנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה"** (תהלים לד, כא), שבזכות מעשיו ה' שומר את כל רמ"ח עצמותיו שלא תיזקנה. וזה מה שאמר הכתוב **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, כלומר 'שמר' את כל מצוות התורה, ועל ידי כך 'תשמרון' - יִשְׁמַר גופכם ואל ינזק.

דבר אחר [אופן אחר] לביאור הפסוק **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**, שלכאורה קשה, מהו כפל הלשון **"כי אם שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן"**. וכבר נדרש לעיל שכאילו נאמר 'תשמרון', וכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: **"אם שמר"** - אם שמרתם את דברי התורה וקיימתם את מצוותיה, אזי 'תשמרון' - אף אני משמר אתכם מן המזיקין שלא יפגעו בכם. המדרש מבאר את גודל כוחן של המזיקים, ואת השמירה הגדולה הנצרכת מפניהם, ובסוף הסימן חוזר לסיים את דברי ה' לישראל בענין השמירה מן המזיקים: אמר רבי אבא בר זעירא, אין שטח אפילו קטן בשיעור של בית רבוע [מקום הראוי לזרוע בו רובע קב של זרעוני תבואה] בחללו של עולם שאין שורין בו כמה אלפים של מזיקין. וכל אחד ואחד מן המזיקים פורמא [מסווה, מסכה] נתונה לו בפניו כדי שלא יביט באדם ויזיק אותו בראיתו. ובשעה ששונותיו של אדם גורמין שיהיה ראוי להענש, מעביר המזיק את הפורמא [מסווה] מפניו, והוא מסתכל בו [באדם החוטא] ומזיקו בראיתו. ומבאר המדרש: מנין שה' שומר את האדם מפני המזיקים, שנאמר **"פדה בשלום נפשי מקרב לי"** כי ברבים היו עמדי" וגו' (תהלים נה, ט) ה' הציל את נפשי מאותם מזיקים שלוחמים בי ומנסים להתקרב אלי ולהזיקני. וממשיך הפסוק, אימתי פדה ה' את נפשי מהמזיקים, **"כי ברבים היו עמדי"** - כשהוא נמצא עמדי ובעזרתי, באמצעות שליחים 'רבים', ומי הם השליחים הרבים ששלח ה' להיות עם האדם בעזרתו ולהצילו מן המזיקים, אלו המלאכים, שהם משמרין את האדם מפני המזיקים.

אחר שביאר המדרש שמלאכי השרת שומרים את האדם מן המזיקים, מבאר כיצד ישמרוהו: אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שאדם יוצא לדרך איקוניא [צלם, דמות] מהלכת לפני האדם - צלם אלהים מהלך לפניו, והכרוזות [המלאכים המכריזים] כורזין לפניו כדי שיוכל ללכת בדרכו באין מפריע. ומה הן אומרים בכרוזם: תנו מקום לאיקונין [לצלם] של הקדוש ברוך הוא שיוכל להלך בדרכו. ואז המזיקים מסתלקים לצדדים

ומפנים מקום לאדם שילך בדרכו מבלי להנזק. ומסיים המדרש את דברי ה' לישראל בענין המזיקים: תחילה אמר להם ה' 'אם שמור תשמרו', שאם תשמרו את התורה תישמרו מן המזיקים. ומיד אחר כך אמר בפרשתנו 'רָאָה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה. אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְהַקְלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם', כלומר, ראה והתבונן כמה מלאכים שומרים שמתי לך, שיהיו משמרים אותך מפני המזיקים, בשעה שאת משמר דברי תורה אבל אם אינך משמר דברי תורה- אסיר ממך את המלאכים השומרים ויפגעו בך המזיקים. הרי [זהו] מה שאני נותן לפניכם היום ברכה וקללה, שנתתי לפניך שתי דרכים, דרך אחת המביאה עליך ברכה, שאשלח לכם מלאכים שישמרו אתכם, ודרך אחרת המביאה עליך קללה, את הברכה תקבלו אם תשמעו לדברי, ואת הקללה תקבלו אם לא תשמעו לדברי, וישלטו בכם המזיקים.

הלכה

בענין קידוש בכוס חד פעמי

בהערות למס' שבת עו, ב), ובתחילה מביא הגרי"ש שבאגרות משה כתב שאין להשתמש לקידוש בכוס חד פעמי ולא בגלל שיכול להישבר בקלות, אלא כי אין לו חשיבות כי הוא מיועד לשימוש חד פעמי ואח"כ זורקים אותו, ע"ש שביאר היטב. והוסיף ע"ז הגרי"ש דלדברי האג"מ הנ"ל גם אם יקח שתי כוסות ח"פ ויניחם אחד בתוך שני לא יועיל כלום, ואדרבה, זה רק עושה יותר גרוע, עכ"ד. ולא מבואר שם למה זה יותר גרוע, ויתכן כוונתו שכיון שלא מקובל לשותות בשתי כוסות (חוץ משתיה חמה שלוקחים ב' כוסות ח"פ כדי שלא יהיה חם ביד, אבל בשתיה רגילה לא מקובל לקחת שתי כוסות ח"פ) א"כ יש בזה בזיון לקידוש, משא"כ כשמקדש על כוס אחד. [ובעיקר הדבר ראה עוד בזה בשיעורי מרן הגרי"ש עמ"ס ברכות נא, א (בהוצ' רב"צ קוק עמ' תקעח) ששם נראה שדעת הגרי"ש נוטה שהמקדש בכוס ח"פ יש לו על מי לסמוך, וכ"כ בהערות לברכות (נא, א)].

ע"מ להחזיר יש להסתפק אי חשיב 'שללה'

שללה, ולכא' יהיה לזה דין של עיסה של שותפים שעומדת ליחלק וחלק של האנשים שאינם מעיר הנידחת יהיה מותר. ועי' בדבר אברהם ח"ב סי' י"ב שכתב לדון באופן, א"ה, דהנה ידוע מה שיד הגר"ש ומוכח כן ברמ"א ב"ב קל"ז, דכל חלות שאם יחול זהו סיבה לביטולו אין החלות חל, ומבארים בזה הא דתנן דהמתנה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה הוי מתעמשכ"ב ותנאו בטל והעשה קיים, ולר' יהודה בדבר שבממון תנאו קיים ופטור, וביארו דגדר הדבר למ"ד דפטור כיון דאם יתחייב בשאר כסות ועונה יתבטלו הקידושין דהא הוא לא רצה כאלו קידושין וכיון שיתבטלו הקידושין הוא לא יחייב בשאר כסות ועונה לכך לא חל החיוב שאר כסות ועונה, ועוד האריכו האחרונים בכמה גווניו כע"ז דאיכא גלגל החוזר. וה"נ הלא אם נימא דחשיב מתנה לזה של עיה"נ א"ה צריך לישרף וממילא לא יוכל להחזיר וממילא יתבטל המתנה ולא יצטרך לישרף דזה לא שלל עיה"נ לכך אמר' דאין דינו לישרף, וחשיב מתנה ע"י שיחזיר לבעליו.

(שבע מצות בני נח - רבי מנחם פנחס שטייבל)

אפר עיר הנידחת אחר שריפת העיר י"א דמותר בהנאה וי"א דאסור

משום דכתיב לא ידבק בידך מאומה דא"כ קשה כנ"ל, אלא דיש מצוה לחפש אחר ע"ז ולאבדה א"כ חלק מן האיבוד זהו גם על אפרה אבל עיה"נ אין עליה דין של איבוד דכיון דעיה"נ עצמה אינה מחמת שעבדו אותה א"כ הוי גזירת הכתוב מיוחדת וכש"כ הרשב"א בתשובה, ולכך בעיה"נ אפרה מותר אף דע"ז אפרה אסור.

ולדבריו יוצא דבחו"ל דאין לך לאבד ע"ז (לשיט' הרמב"ן בקידושין לו, וכמו שהגדיר זאת במשך חכמה סוף ואחזקן דהוי כמצוה התלויה בארץ ישראל) א"כ לא יחייב דין של אפרה אסור בחו"ל.

ובספר אבי עזרי בהלכות ע"ז כ' מתחילה ד"ל דשאני אפר כל האיסורין דדינן בקבורה מאפר של עיה"נ דדינו בשריפה דאפר של כל האיסורין זה אסור מחמת האיסור דהאפר הוא חלק מן האיסור משא"כ אפר של עיה"נ כיון דדין העיר בשריפה וקיי"ל דכל הנשרפין אפרן מותר א"כ גם כאן היה סיבה להיתר אלא שמחמת דין ולא ידבק בידך מאומה מן החרם יש דין שגם האפר אסור, א"כ אפר זה כיון שבעיקרו יש לו היתר ואינו כגוף האיסור אף שהאשה לא יכולה להשתמש בו בפועל לא נחשב שלא נתן לה ממון, וזה ביאור דברי הרשב"א שהק' שתתקדש בו כיון שנתן לה ממון אף שלא תוכל ליהנות ממנו בפועל משא"כ שאר כל איסורין חשיב שלא נתן לה כלום, ועי"ש שדימה את אפר עיה"נ למקדש באיסורין דרבנן, [ואולי יש לחלק קצת למ"ש הנתיבות רל"ד דאיסור דרבנן הוי איסור על הגברא, א"כ הממון עצמו אינו אסור כלל, משא"כ הכא לכא' וודאי הוי דין בחפצא שאסור רק מטעם צדדי ולא משום שהוא גוף האיסור], ועי"ש שלבסוף דחה זה.

(שבע מצות בני נח - רבי מנחם פנחס שטייבל)

הפוסקים דנו האם אפשר לעשות קידוש בכוס חד פעמי, והאגרות משה (או"ח ח"ג סי' לט) אוסר, ופוסקים רבים מתירים, ועכ"פ כשאין כוס אחרת רבים מקילים וסומכים על המתירים.

והנה יש טעות נפוצה אצל רבים שכאשר רוצים לקדש ויש רק כוסות חד פעמי, אזי הם לוקחים שתי כוסות ח"פ ומכניסים אחד בתוך השני, ומקדשים כך, ושמעתי מפי הגאון רבי משה יאדלר שליט"א מח"ס מאור השבת שטעות הוא בידם. דהעושים כן סוברים שהחסרון בכוס ח"פ הוא מפני שהוא שביר ולכן חושבים שאם יש שתי כוסות זה יותר חזק ולא נשבר כ"כ בקלות, אבל באמת לא זו הסיבה, אלא הסיבה היא שלכוס ח"פ אין חשיבות, וא"כ מה יתן ומה יוסיף לנו ב' כוסות, והתבטא הגר"מ ידלר: וכי אפס ועוד אפס שוה אחד?!

ושמחתי למצוא בס"ד שכן נקט גם מרן הגרי"ש אלישיב צוק"ל (מובא בשמו

אם נתנו לאחד מאנשי עיר הנידחת מתנה

הנה קי"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה, ויש לעיין באופן שא' מעיר אחרת נתן לא' מאנשי עיה"נ חפץ כמתנה ע"מ להחזיר אי חשיב כשלל עיר הנידחת ונשרף עמה או לא, והטעם לומר שלא ישרף, דהנה בגדר מתנה ע"מ להחזיר שיטת הריטב"א (קידושין דף ו, א, ב) והרא"ש (עי' קצוה"ח רמ"א בדבריו) דהוי קנין גמור לעולם ורק הוי תנאי שצריך להחזיר ואם לא נתקיים התנאי מתבטל למפרע המתנה אבל באופן שבא להחזיר צריך הנותן לעשות מעשה קנין מחדש להכניס החפץ לרשותו דבלא"ה הוי קנין למקבל לעולם, והקצוה"ח סי' רמ"א כתב לבאר באופן"א (ועי' שם שהביא כן גם מרב קדמון ר' אבינודר כ"צ שהובא בתשו' הרא"ש) דכל מתנה ע"מ להחזיר אינו קנין לעולם אלא הרי קנין לזמן אלא שבזמן שקיבל הוי בעלות גמורה ויכול לצאת יד"ח של אתרוג, והנה אם הרי קנין לעולם כמ"ש הריטב"א והרא"ש לכאורה וודאי דהוי שללה דעיר הנידחת אבל אם ל"ה קנין לעולם אלא על זמן מסוים ואח"כ יפקע ממילא ויחזור להיות של אדם מחוץ לעיר א"כ אף דעכשיו על זמן זה שייך לא' מבני העיר אבל כל חפץ הלא מתחלק בעלותו להרבה ימים וכבר היום יש בחפץ את המחור ועל יום המחרת אינו של עיר הנידחת וא"כ ל"ה

בגמ' חולין פ"ט א' אמר ר' זעירא ואי תימא רבא בר ירמיה מכסין בעפר עיה"נ ואמאי איסור הנאה הוא, אמר זעירי לא צריך אלא לעפר עפרה, ופירש"י דס"ד דאיירי לענין אפר עיה"נ ואיסור הנאה נינהו דכתיב "לא ידבק בידך מאומה מן החרם". ובפשוט מבואר בסוגיא דאפר עיה"נ אסור בהנאה, אולם האחרונים הביאו דבפשוט ברשב"א בקידושין (טז, א) מבואר דס"ל דאפר עיה"נ מותר בהנאה, דהנה תנן התם דהמקדש בערלה וכי אינה מקודשת והקשה הרשב"א הא ערלה וכלאי הכרם בשריפה וכל הנשרפין אפרן מותר ות"י בשם תוס' דהכא בדליכא אלא שו"פ בדרך הנאה והלכך בנהנה שלא כדרך הנאה בציר ליה שיעורא, והק' הרשב"א מתוספתא דהמקדש בעיר הנידחת אינה מקודשת ואע"פ שהיא מן הנשרפין ויש באפרה יותר משו"פ, ועי"ש מה שכו', ומבואר מדברי הרשב"א שאפר דעיה"נ מותר בהנאה, וצ"ע מסוגיא הנ"ל דמבואר דאפר עיה"נ אסור בהנאה, וכתב בקה"י קידושין סי' מ"ג ד"ל דהרשב"א לא פירש כרש"י דבהו"א איירי באפר דשריפת עיה"נ אלא דאיירי באפר שהיה צבור בעיה"נ קודם שריפתה דזה כמטלטלי עיה"נ וזהו וודאי אסור בהנאה. אולם האחרונים תמחו מאוד דהנה הא דע"ז אפרה אסור מבואר בתוס' בתמורה (ג, ב) דאע"ג דכל הנשרפין אפרן מותר דכיון דנעשית מצוותו אין לך דבר שנעשית מצוותו ואסור אבל ע"ז כתיב בה לא ידבק בידך מאומה מן החרם, והנה פסוק זה איירי בפרשת עיה"נ והיאך אפ"ל דעיר הנידחת אין בה איסור זה. ועי' בדבר אברהם ח"ב סי' י"ב שהביא בשם היד דוד דלהרשב"א אפר מותר והוא פליג עיי"ש.

וכתב בקה"י שם ליישב דהרשב"א יסבור דמה דע"ז אסורה גם אחר שריפתה אינו